

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Տարեկան գինն է 6 Արծաթ Մեծիկի:
Վեցամսեայ 3 1/2
Մեկ ծախուցումը տողին 2 զուրուշ է
Ստորագրութիւնները կանխիկ են:
տաճա գրութիւնները ամեն ամսայ ինն է
45ին կըսկսին:

Դուրս երթալից լրագիրներուն մասին
ծախքը առ նոյնի կըսկսէ:
Լրագիրը վերադարձուլ մասակ կամ որ եւ
իյն գրութիւն Երեւանից ոչ իսկ ուղ-
ղուի. եւ ամեն մասին ծախքը լրագ-
րին կըսկսէ:

ՊԱՏԱՆԳՆԵՐԻՍ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 14 հոկտեմբեր

«Փարիզի մէջ գրաւորագրող հարկերն ու թէ, իսկ Եւրոպայի մէջ հարկերն եօթն է»

Փարիզ 18 հոկտ

«Ուսումնայ կայսրն ամառ 22ին ան- շուշտ Կիս ակտի դայ»

«Երբայաժողով մ'ը ըստու հաւա- նականութիւնն ամեն ժամանակէ աւելի կը հաւատան»

Հարկումս հասած գաղղիական լրա- գիրները սեպտ. 15ին Պարիզի և Խա- լիոյ տէրութեանց մէջ հաստատուած պայմանագրութեան օրինակը կը բերեն մեզ, և անոր հետ Պարիզի տարաքին գործող պաշտօնէին մէկ նամակը՝ որ հա- տատեալ պայմանագրին շարժումը, ու գին և նպատակը կը բացատրէ:

Հաւատարմի պայմանագրին յօդուած- ները:

Յօդ. 1. Խաղիկա խօսք կուտայ որ Ս. Հօր ներկայ երկրին վայ յարձակում չեն, և գուրսէն ալ իժէ նոյն երկրին վայ յարձակում մ'ըլլայ՝ չիժողու մինչև իսկ գինու զօրութեամբ:

Յօդ. 2. Պարիզի քիւ քիւ իր զօր- քերն Հոսմէն պիտի քաշէ քանի որ Ս. Հօր գինու օրական զօրութիւնը կազմուի: Սակայն գաղղիական զօրաց Հոսմէն մեկ- նիւր երկու տարուան մէջ պիտի լրանայ:

Յօդ. 3. Խաղիկոյ կառավարութիւ- նը բնու. ձայն չպիտի հանէ պատական քանակի մը կարծութեանը դէմ, թէ և օ- տարարդի կամուտը զօրականներէ բացիա- նայ, և բաւական ըլլայ Ս. Հօր իշխա- նութիւնն ու երկրին խաղաղութիւնը թէ՛ ներքը և թէ՛ ահամանող լինելուն վայ հաստատ պահելու, միայն թէ այս զօրու- թիւնն Խաղիկոյ կառավարութեան վայ յարձակելու միջոց մը չըլլայ:

Յօդ. 4. Խաղիկա ինքզինք պատրաստ կը ձանդէ Լիկեղեցւոյ հին երկրներուն պարտքն համեմատական բաժին մ'ըլլա- լայ անկելու համար կարգադրութիւն մ'ընելու:

Այն տարաքերէլ պայմանագրին վա- լայ յաւելուած մ'ալ կայ որ կը ծանու- ջանէ թէ այս պայմանները գործադրական զօրութիւն չպիտի ունենան մինչև որ Խ- օղիկոյ թագաւորն իր մայրաքաղաքն Խ- օղիկոյ մէկ ուրիշ կողմը փոխադրելու ու լրջում րնէ, և փոխադրութիւնն ալ պայ- մանագրին ստորագրութեան թուականէն մինչև վեց ամիս պիտի կատարուի:

Սակայն Խաղիկոյ կառավարութիւնը մտածելով որ մայրաքաղաքին փոխադրու- թեան գործն առանց խորհրդարաններուն հաւանութեանն ու որոշմանը չկրնար կա- տարուիլ, և կառավարութեան պաշտօն- ից փոփոխութեան պատճառաւ երեւիս- իանաց խորհրդարանին բացուելը հոկտ. 5ին 24ին մնայ, և հետեւաբար մայրաքա-

ղաքին փոխադրութեան համար որոշուած պայմանագրին կարծախիտ դայ ուստի Պար- ղիկոյ կառավարութեան հետ խորհրդա- ցելով որոշելին որ մայրաքաղաքին փո- խադրութեան վեցամսեայ պայմանագրին, ինչպէս նաև գաղղիական զօրաց Հոսմէն մեկնելուն երկամեայ պայմանագրին՝ Խ- օղիկոյ խորհրդարանին ներկայանալը օ- ղնէր վաւերացնող թագաւորական հը- լամանագրին թուականէն սկսին:

Հաւատարմի Պարիզի տարաքերն զօր- ծոց պաշտօնէին նամակն ալ որ թուրքի գաղղիական դեսպան Սալարէ սեպտ. 5ին ուղղած է:

Փարիզ 25 սեպտ. 1864

Պարսն սեպտ. 5

Կիտէք որ կայսեր կառավարութիւնը վերջապէս յանձն առաւ թուրքի կառավա- թեան հետ կարգադրութիւն մ'ընել, որոշե- լու համար թէ մեր զօրքերն ինչ պայմաններով կրնային Հոսմէն քաշուիլ: Արդ, պատիւ տն- ձին կը համարվոմ այն նպատակաւ ամառ 15 ին Խաղիկոյ լրագր գեղականէն և ինչ ստո- րագրեալ պայմանագրին երկամեայ ձեզ զըր- կէն:

Այս կարեւոր պայմանագրին հաստատ- ւելուն առիթ առաջ պարագանքին մէկ քա- նին օգտակար կը համարվոմ ձեզ յիշել համա- ոտիւ, և միանգամայն ցուցնել այն պատ- ճանները՝ որով կայսրը վերջապէս կատեցաւ իր մերժողական դիրքէն որ մինչև հիմա բը- նած էր Խաղիկոյ կառավարութեան թեւադրու- թեանց դէմ:

1862ին Խաղիկոյ կառավարութիւնը պաշ- տօնադիր մը դրեր էր մեզ, որով Հոսմի վրայ Խաղիկոյ իրաւունք ունենալը հաստատուելով կը պահանջէր որ իշխալ մայրաքաղաքը Ս. Հօր ձեռքէն անկնէ և իրեն յանձնենք: Այս ա- լաւարկութեան վրայ իմ կարծիքս յայտնու- չրաւորութեամբ՝ չուղեցի այս հիման վրայ խօ- սիլ, և յանուն կայսեր յայտարարութիւն րի թէ մեք չէինք կրնար այնպիսի բանակցու- թեանց մէջ մանկ՝ որոց նպատակն Խաղիկոյ մէջ մեր հոգածութեան հաւատարմութեան ար- ժանի եղող երկու շահերու ապահովութիւնը չէր, և մեք հաստատութեամբ մտքերն իմ դրած էինք մէկը միայն չընէիլ: Այս մասը ընդունելունք այն ժամանակէն ի վեր մեզ և- զած առաջարկութիւնները, թէ և անոնց ոչ մէկն ալ մեր գիտաւորութեանց ճշդիւ չէին պատասխաներ, որպէս զի ընդունելի կարգա- դրութեան մը հիմ բնուէին:

Միանգամայն մեծ ուշադրութեամբ կը զիտվէք այն յառաջագիմութիւնները որ Խա- լիկոյ ընդ հանուր վիճակին մէջ կը տեսնուէին: Խաղիկոյ կառավարութիւնն հաստատուե- րութեամբ և յարաւարութեամբ կը զսպէր անիշխանական կիրքերը, որ ժամանակին և մասնութեան աղկեղութեամբ արդէն տը- կարացել էին: Բարեխառն գաղափարներ տի- րել սկսել էին լաւագոյն մտքերու մէջ և ի- լաւախոսութեան լուրջ փորձերու ճանաչ կը բանային: Այս նպատակաւ պարագանքներն մէջ վերջապէս վիճքի մը Լիւսմանուէլ թագա- ւորին կառավարութիւնը մտածեց մեծ որո- չում մ'ընել: Խաղիկոյ կառավարութեանն աւելի յարակցութիւն մը տալու հարկն զդա- լով, իմացուց մեզ որ քաղաքական զինուո- րական և վարչական պատճառներով թագա- ւորութեան մայրաքաղաքը կեդրոն տեղ մը փոխադրելու հարկ կը տեսնէր: Կայսրն այս որոշման կարեւորութիւնը ճանչելով, միան- գամայն վերադարձաւ պարագանքին և թուրք- նի կառավարութեան հաշտութեան տարադրու- թիւններն ի հաշիւ առնելով, խորհեցաւ որ

ժամանակն եկած էր այնպիսի պայմաններ կարգադրելու, որովք կարող կըլլար Ս. Հա- ղին և իր երկիրն ապահովելով իր զօրքերն Հոսմի երկրէն քաշելու: Կեղաւ. 15ին պաշ- մանագրութիւնն՝ ըստ մեզ՝ թէ Հոսմի և թէ Խաղիկոյ սեփական կացութեան ամեն պիտու- լիցը կը պատասխանէ, և կը յուսանք որ կրնայ փութացնել այն հաշտութիւնը որուն ի բոլոր արեւ կը փախաքնք, և Կայսրն ալ ինքնին չէ դադրած ապսպրել թէ Ս. Աթո- սին և թէ Խաղիկոյ օգտին համար:

Երբոր բանակցութեան յառաջագիմու- թիւնն անոր յաջողութիւնը յուսուի կրնէր, փութացայ Հոսմի արքունեաց հաղորդել այն նկատումները՝ որոնց հաղապարէնք որուն պարագային մէջ և Հոսմի կայսերական դես- պանին պաշտօնական նամակ մը դրիկցի ո- րուն օրինակը սոյնին մէջ կը գտնէք: Պայմա- նագրութեան ստորագրութիւնը և անոր տը- րամագրութիւններն ալ փութով ծանուցի ի- րեն որպէս զի Ս. Հօր կառավարութեան հա- ղորդէ:

Կը յուսամ որ Հոսմի արքունիքը լաւ կը հասկընայ մեր պատճառներն և իր շահուն համար մեր պայմանագրած երաշխաւորու- թիւնները: Ի՞նչ առջի բերան գոհ աչք չի տեսնէ այսկարգադրութիւնները որ բնու. ենք այնպիսի արեւութեան մը հետ՝ որմէ ինք բաժ- նուած է նոր դրկանքներու յիշատակով, դո- նէ Վաղիկոյ ստորագրութիւնը կրնայ անուշա- ղինքը ապահովելու սեպտ. 15ին պայմանա- ղըրելով խոստումներուն ճշդիւ և անկեղծա- րար կատարման վրայ:

Ընդունելք և ալն

ՏՈՒՆԵՍ ՏԵ ԼԻՒՆԻ

Հոսմի գաղղիական դեսպանին ուղ- ցուած պաշտօնագրին մէջ ալ Պ. Տրուէն ար Լիւի կը հաստատէ թէ գաղղիական զօ- րաց Հոսմի մէջ Պարիզի ընդունած ու պաշտօնագրած հասարակայ իրաւանց հիմ- նական սկզբնայ մեկուն հակառակ է, և « զժամարին և կրտէ մեզ արարադրելու վայն, ըստ որում՝ Սարաւենի վերջով օրէնքու. նպատակը՝ Խաղիկոյ օտար մի- ջանութեանէ ազատել էր »:

Այս յայտարարութեան յայտնի կը տեսնուի որ Վաղիկոյ՝ անմիջամտութեան սկզբունքը պաշտօնագրած ժամանակ՝ չէր կրնար անոր հակառակ գործել: Հոսմի մէջ իր զօրքերը պահելով, հետեւաբար չկրնար ներել որ իր զօրքերն Հոսմին հա- նելէն ետեւ ուրիշ տէրութիւն մը երթայ մանէ հան: Ըսով կը ցրի անգրեւեռակա- նոց այն կարծիքը կամ մանաւանդ յոյսը թէ գաղղիացւոյ մեկնելէն ետեւ Լաւա- լիս կամ Սարաւեն պահապան զօրք պի- տի գնեն Հոսմ:

Ինչք միւս կողմէն Վաղիկոյ արտա- րին գործող պաշտօնեան տարահովութիւն կուտայ Պարսին թէ գաղղիական զօրաց Հոսմին մեկնելը երկու պայմանէ կախում ունի, այն է՝ Խաղիկոյ մայրաքաղաքին Ֆիորենցա փոխադրուելէն և Պարսին ա- պահովութեանը վերաբերեալ պայմանե- րուն ճշդիւ կատարուելէ:

Սակայն Հոսմի կառավարութեան սիրտն ապահոված չերելի Վաղիկոյ կա- ռավարութեան տուած վերադիտեալ ա- պահովութիւններով և ինչպէս որ նա- լորն ալ պայմանով և ըսած ենք, սեպտ. 15ին պայմանագրութեան հաւանութիւն տալու արամագրութիւն չցուցինք, և ետե-

նելով մանաւանդ որ Խաղիկոյ ապաստ- թեան ու միւս թեան ջերմ բարեկամները՝ մինչև անգամ կարկադատեանք՝ ծախաձայն կը դրուատեն յիշեալ պայմանագրութիւ- նը՝ իրեն խիստ նպաստաւոր իրենց բաղ- ձանոցը: « Դան զի, կրտէ, յիշեալ պայ- մանագրութեամբ Խաղիկոյ կառավարու- րութիւնը չէ թէ Հոսմին ի սպաս հը- րածարեալ խօսք կուտայ, այլ բնու. թեամբ զայն չգրաւելու: Եւ, եթէ գաղղիական զօրաց Հոսմին մեկնէն ե- տեւ Հոսմի ժողովուրդն տարաբար իր կամքը յայտնէ և Խաղիկոյ հետ միանալ ուզէ, զործն ինքնին կը կատարուի ա- լանց ազմուկի և առանց բռնութեան »:

« Խաղիկա կը հրաժարի, կրտէ Օրի- նիսն Կաթիկոս լրագրել, գինու զօրու- թեամբ Հոսմի գրաւելու ջանալէ, բայց չհրաժարի բնու. ժառանգելէ այնպիսի իշխանութիւն մը՝ որուն քաղաքական օ- րէնքներն ու մանաւոր իրաւադրութիւն- նը՝ նոյն իսկ Վաղիկոյ արտաքին գործող պաշտօնէին խոստովանութեամբ հակա- ուակ են ժամանակէն գաղափարներուն: Խ- օղիկա չպիտի բռնադատէ դէպքերը, բայց եթէ Պարսին աշխարհական իշխանու- թիւնն իր օրհասական մահուամբ վախ- ճանի, Խաղիկա պիտի ժառանգէ պայն, և օտար տէրութեանց կողմանէ որ և է միջամտութիւն մը չըլլալու պայմանն ալ յայտնի կը ցուցնէ թէ Խաղիկոյ խնդրոյն միակ հնարաւոր ելքն այս պիտի ըլլայ »:

Եւ երբք է ըսել որ Պարսին աշխար- հական իշխանութեան թշնամիներուն այս քիշ շատ հիմնաւոր անկեղծութիւնները՝ սեպտ. 15 ի պայմանագրութեան վրայ պատական կառավարութեան ունեցած ահաւորութիւնն ու կասկածն աւելի կը զօ- րացնեն »:

Փարիզի լրագիրները կը ծանուցանեն թէ Խաղիկոյ կառավարութեան արտա- քին գործող պաշտօնեայ Պ. Պիամարք հոկտ. 6ին Փարիզ հասեր, և անկէց ան- միջապէս Պարիզ գալիս է: Ինչ հան- լապէս կը կարծուի թէ Պ. Պիամարքն այս ուղեւորութիւնը քաղաքական կարեւոր նպատակ մը կը ծածկէ:

Լաւարիկոյն Սաղթ Քանթի- թիւսիսէլ լրագրել կը ծանուցանէ թէ Լաւարիկոյ կառավարութիւնը Ս. Երեմիկի բանակէն 15 հազար զօրք պահեցնելու որոշում ըրեր է:

Ս. Երեմիկին եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Տանոս-գերմանական դեսպանաժողովը լաւ հոկտ. 11ին նորէն գումարուեր է, և երկար խորհրդակցու- թիւնէ ետեւ զրամական խնդրոյն վրայ հա- մաձայնութիւն հաստատուեր է: Ուս- տի կը յուսացուի որ խաղաղական գաշ- նագրութեան ստորագրուելուն լուրն յա- ուաջկայ թղթաբերով կրնանք ընդունիլ:

Նիւ Եօքքէն եկած վերջին լուրերուն նայելով հիւսիսայնոյ բանակը հարաւայ- նոց իշխման մայրաքաղաքէն երկու մզն միայն հեռու են եղեր:

Հարուստից կառավարութիւնը հը- րաման հաներ է որ 16 տարեկանէն մինչև 50 տարու եղողներն աւիտիկ զինուորա- կան ծառայութեան մեկնու հարկադրին:

Արդ՝ կտակին պատճէնը , յայտագիրները
 և անորոշ կէտերուն բացատրութիւնը կտա-

